

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่ม
คลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
FACTORS AFFECTING INDUSTRIAL CLUSTERS COMPETITIVENESS
OF THE DEPARTMENT OF INDUSTRIAL PROMOTION

นายวีระพล ผ่องสุภา
ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้รับผิดชอบบทความ

Weerapol Pongsupa
Weerapol2519@gmail.com
Master of Business Administration Management, Ramkhamhaeng University
Corresponding author

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อย และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ผ่านการเข้าร่วมโครงการพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์) ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผ่านกระบวนการพัฒนาภายใต้การดำเนินงานของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวน 242 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ และใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 45 – 54 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจรายย่อยที่มีแรงงานไม่เกิน 5 คน หรือรายได้ไม่เกิน 1.8 ล้านบาทต่อปี และเป็นวิสาหกิจที่อยู่ในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร นอกจากนี้ ยังพบว่า ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.693) และด้านความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.828)

ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม พบว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายการผันแปรของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 49.4 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการ

พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.494 และในบรรดาตัวแปรรายด้านทั้งหมดมีตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 3 ปัจจัย คือ กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ บทบาทของรัฐบาล และเหตุสุทธวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค

คำสำคัญ : ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

Abstract

The objective of the research was to study the factors affecting industrial clusters competitiveness of the Department of Industrial Promotion. The samples of this study were 242 Small and Medium Enterprises (SMEs) which had been participated and developed by the industrial linkage development project (cluster) of the Department of Industrial Promotion. This research was quantitative research by using a simple random sampling method and questionnaire was used as a tool for data collection. The statistics used for analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The results of the research showed about the basic information of research participants are as follows: Most of them were male. Their ages were between 45 - 54 years old, bachelor's degrees The firm sizes are small enterprises that employ fewer than 5 employees or have income less than 1.8 million baht per year. Moreover, it was found the overall factors that affect the competitiveness regarding the Diamond Model Theory were at a high level. ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.693) and the industrial clusters competitiveness were at a high level ($\bar{x} = 3.77$, S.D. = 0.828)

The results of the hypothesis testing of factors affecting industrial clusters competitiveness of Department of Industrial Promotion found that all independent variables showed the variation of the dependent variable was 49.4%. The coefficient of determination (R^2) was 0.494. The independent variable that affects the dependent variable, included in all variables, was the competitiveness of the industrial clusters of the Department of Industrial Promotion. There were 3 factors that statistically significant at level 0.05 as follows: the strategy, structure, and competition of the country, government roles and the force majeure as both an opportunity and an obstacle.

Keywords: Factors affecting regarding the Diamond Model Theory, Competitiveness by gathering industrial clusters, Department of Industrial Promotion

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดเป็น “โลกยุคใหม่” ที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ระหว่างภูมิภาคและกลุ่มประเทศ ขับเคลื่อนอยู่บนพลังของดิจิทัลและเทคโนโลยีที่มีความรวดเร็วและทรงประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น แต่ละประเทศต่างปรับกระบวนการทัศน์และมาตรการเพื่อปกป้องเศรษฐกิจของตนเพื่อให้กลายเป็นผู้นำในระบบเศรษฐกิจโลก รัฐบาลไทยก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วยเช่นกัน ซึ่งการพัฒนาตามแนวทาง “คลัสเตอร์” นับเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การสร้างความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรมไทย ให้ขับเคลื่อนและสร้างความเจริญแบบยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่มุ่งยกระดับความสามารถของภาคอุตสาหกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ก็มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพการผลิตด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของธุรกิจในลักษณะคลัสเตอร์ ขณะที่กระทรวงอุตสาหกรรมก็ได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ด้วยการส่งเสริมการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมด้วยการนำงานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม มาปรับใช้และต่อยอดภาคการผลิตและบริการ เพื่อเพิ่มผลิตภาพและสร้างมูลค่าเพิ่ม สอดรับกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในบริบทเวทีโลก

หากย้อนไปเมื่อปี ค.ศ. 1990 Professor Michael E. Porter แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา ได้นำเสนอแนวคิดการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม หรือคลัสเตอร์ (Cluster) หมายถึง “กลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มารวมตัวกันดำเนินกิจการด้วยเป้าหมายให้เกิดความร่วมมือ เกื้อหนุน เชื่อมโยง และเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร ทั้งในแนวตั้ง คือ วิสาหกิจตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และแนวนอน คือ อุตสาหกรรมสนับสนุนต่าง ๆ เช่น สมาคม การค้า สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย และหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ มาดำเนินการร่วมกันเพื่อการบรรลุเป้าหมายในแนวทางเดียวกัน คือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ซึ่งนับเป็นปัจจัยในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนของวิสาหกิจ

อย่างไรก็ตาม ในการประเมินความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจ จำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมด้านต่าง ๆ ซึ่งทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล คือ ทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ของ Professor Michael E. Porter ประกอบด้วย 1) ปัจจัยการผลิตในประเทศ (Factor Conditions) 2) เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ (Demand Conditions) 3) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน (Related and Supporting Industries) 4) กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ (Firm Strategy, Structure and Rivalry) นอกจากนี้ ยังรวมถึงบทบาทของรัฐบาล (Government) ที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อปัจจัยแวดล้อมทั้ง 4 ด้าน ตลอดจนเหตุสุดวิสัยต่าง ๆ ที่เป็นได้ทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของวิสาหกิจที่อยู่ในคลัสเตอร์นั้น ๆ (ยุพรัตน์ ศตวิริยะ, 2553)

กระทรวงอุตสาหกรรม โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติและขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างและพัฒนาคลัสเตอร์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยดำเนินการพัฒนาการรวมกลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุน

ต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมมือ เกื้อหนุน เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร ด้วยจุดมุ่งหมายในการเพิ่มผลิตภาพและสร้างนวัตกรรมร่วมกัน ภายใต้แนวคิด ความร่วมมือบนพื้นฐานของการแข่งขัน ปัจจุบันดำเนินการแล้ว จำนวน 105 กลุ่ม ทั่วประเทศ ครอบคลุมสาขาอุตสาหกรรมที่หลากหลาย (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2563)

จากการดำเนินการดังกล่าว มาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วิสาหกิจรายย่อย (Micro SMEs) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวน 22 กลุ่มอุตสาหกรรม ซึ่งผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการนำข้อมูลไปประกอบการจัดทำแผนงาน กิจกรรม และนำเสนอให้กับผู้บริหารกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

สมมติฐานของงานวิจัย

ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ผ่านการเข้าร่วมโครงการพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์) ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวนทั้งสิ้น 22 กลุ่ม (1 กลุ่มมี 20 กิจการ) รวมจำนวนประชากร 440 กิจการ โดยผู้วิจัยได้ใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 5% ซึ่งผลจากการคำนวณสูตรดังกล่าว จะได้จำนวนกลุ่มประชากร 209.52 ตัวอย่าง อย่างไรก็ตามเพื่อป้องกันการเก็บข้อมูลที่ไม่ว่างจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 242 ตัวอย่าง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาและประเด็นในการศึกษา ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ได้แก่ ปัจจัยการผลิตในประเทศ เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน

กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ บทบาทของรัฐบาล และเหตุสุดวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค ส่วนตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อย และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์) ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวนทั้งสิ้น 22 กลุ่ม

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2564

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้นต่อไป

2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนงาน กิจกรรม และนำเสนอผู้บริหาร เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาด้านการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ได้อธิบายว่า การพัฒนาคลัสเตอร์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนา “ความเก่ง” หรือความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์นั้นมีเป้าหมายสำคัญเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันหรือผลิตภาพของธุรกิจที่เกี่ยวข้องในคลัสเตอร์ทั้งหมด ซึ่งจากแนวคิดของ Professor Michael E. Porter ประเทศจะมีความสามารถในการแข่งขันได้ต้องเริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดของระบบเศรษฐกิจคือ บริษัท ซึ่งหากบริษัทสามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น โดยเฉพาะจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพแรงงาน (Productivity) ไม่ใช่จากการลดต้นทุนเพียงอย่างเดียว ย่อมทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และหากหลาย ๆ บริษัทในอุตสาหกรรมมีเพิ่มขึ้น ก็ย่อมส่งผลให้อุตสาหกรรมนั้น ๆ มีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น และเมื่อหลาย ๆ อุตสาหกรรมมีผลิตภาพเพิ่มขึ้น ก็จะนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้นในท้ายที่สุด

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2559) ได้อธิบายว่า การรวมกลุ่มคลัสเตอร์ไม่ใช่เพื่อวิสาหกิจใดวิสาหกิจหนึ่ง แต่เป็นวิธีการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของคลัสเตอร์ จึงต้องวิเคราะห์จากคุณภาพของปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อให้วิสาหกิจต่าง ๆ ในคลัสเตอร์นั้นสามารถเพิ่มผลผลิต (Productivity) ของตนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่ง Professor Michael E. Porter ได้เสนอแนวคิด Diamond Model เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม 6 ด้านที่มีผลกระทบต่อการเพิ่มผลิตภาพของวิสาหกิจ อันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจ ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยการผลิตในประเทศ (Factor Conditions) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน เงินทุน ระบบสาธารณูปโภค

2.2 เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ (Demand Conditions) ได้แก่ ยอดสั่งซื้อ ความต้องการเชิงปริมาณ ความต้องการเชิงคุณภาพ ขนาดของผู้บริโภค

2.3 อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน (Related and Supporting Industries) ได้แก่ ความช่วยเหลือจากผู้ซื้อ ผู้ขายหรือผู้จำหน่าย จำนวนวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกัน การซื้อวัตถุดิบร่วมกัน ในการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน

2.4 กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ (Firm Strategy, Structure and Rivalry) ได้แก่ กลยุทธ์โครงสร้างและการแข่งขัน หมายถึงเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรกิจหรือบริษัท ครอบคลุมเป้าหมายเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหาร การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับรูปแบบการแข่งขันทางธุรกิจของตลาดภายในประเทศมีผลเพื่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงแข่งขัน

2.5 บทบาทของรัฐบาล (Government) ที่มีผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อปัจจัยแวดล้อมทั้ง 4 ด้านข้างต้น

2.6 เหตุสุตวิสัยต่าง ๆ (Chance) ที่เป็นได้ทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของวิสาหกิจที่อยู่ในคลัสเตอร์นั้น ๆ

3. ข้อมูลเกี่ยวกับการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้พัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม โดยดำเนินการรวมกลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยร่วมมือ เกื้อหนุน เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน อย่างครบวงจร เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) จนเกิดการร่วมซื้อ ร่วมขาย ร่วมวิจัย และร่วมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) และการสร้างนวัตกรรม (Innovation) โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ดำเนินการพัฒนาคลัสเตอร์ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เกิดการรวมกลุ่ม (Promotion and Mobilization) เพื่อให้เกิดการรับรู้ว่ามีการจัดกลุ่มพันธมิตรธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นมาแล้ว และกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 2) การวิเคราะห์วินิจฉัยสถานภาพ

ของกลุ่มอุตสาหกรรม (Diagnosis) เพื่อให้สามารถรู้สถานะภาพและศักยภาพของกลุ่มได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การทำแผนเพื่อการพัฒนาต่อไป 3) การจัดทำยุทธศาสตร์ (Collaborative Strategy) เพื่อความชัดเจนของการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม และมีแนวทางพัฒนาธุรกิจร่วมกัน 4) การนำไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก อันจะนำมาซึ่งความ เข้มแข็งและแข็งแกร่งของกลุ่มต่อไป จึงต้องมีการเลือกแผนของยุทธศาสตร์มาดำเนินกิจกรรมเพื่อให้มีผล ในทางปฏิบัติซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มสมาชิก 5) การติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitor and Evaluation) เพื่อให้เกิดความสำเร็จและสะท้อนให้เห็นการเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Lesson Learned) ของ กลุ่มพันธมิตรธุรกิจอุตสาหกรรม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมลรัตน์ ศรีประเสริฐ (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทยประสบความสำเร็จ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของคลัสเตอร์ ได้แก่ ด้านการ สนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ และด้านการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจในการแข่งขัน ที่มีอิทธิพล เชิงบวกต่อการจะประสบความสำเร็จของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทย โดยผลการทดสอบแสดง ให้เห็นว่าปัจจัยในการปฏิบัติการณ์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความสำเร็จของคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ

สิรินภัสสา ศิริรักษ์โกคิน (2561) ได้ศึกษาองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสามารถ การแข่งขันของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เจาะลึกเฉพาะ 4 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และเวียดนาม โดยเก็บและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน และกลุ่มผู้ประกอบการที่ดำเนิน ธุรกิจเครื่องสำอางจำนวน 2 คน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการในรูปแบบคลัสเตอร์ เป็นเครื่องมือ และกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและการพัฒนาเศรษฐกิจของอุตสาหกรรม เครื่องสำอางไทย การสร้างเครือข่ายแบบ “Business Networking” ในลักษณะการร่วมกันผนึกกำลังของ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดพลังร่วม (Synergy) ที่แข็งแกร่งจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพด้านการลงทุนของประเทศ

กิ่งพร ทองใบ (2561) ได้ศึกษาปัจจัยนำเข้ากระบวนการและปัจจัยที่ได้จากการ ดำเนินงานของธุรกิจที่เป็นสมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม พบว่า ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัจจัย ภายนอกและปัจจัยภายในของสมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งวิเคราะห์โดยทฤษฎีระบบเพชร ประกอบด้วยเงื่อนไข 6 ด้าน พบว่า เงื่อนไขในแต่ละด้านมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ส่งผลต่อระดับ ประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจของคลัสเตอร์กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมที่น้อย เนื่องจากผู้บริหารที่ เกี่ยวข้องเห็นว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการตลาดจะส่งผลต่อการเพิ่มระดับประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนด้านการลดต้นทุนและนวัตกรรมมีประสิทธิภาพน้อยที่สุด ดังนั้นในการดำเนินการเพื่อเพิ่มระดับ ประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ ควรมุ่งปรับปรุงด้านการลดต้นทุน วิธีการลดต้นทุน รวมถึงการ เพิ่มประสิทธิภาพด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการดำเนินการผลิตให้มากขึ้น

เยาวภา ปฐมศิริกุล (2559) ได้ทำการศึกษาการประเมินศักยภาพความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ SMEs กลุ่มรองเท้าในประเทศไทยสู่ตลาดอาเซียน โดยใช้ระเบียบวิจัยแบบผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ผู้บริหารธุรกิจ SMEs กลุ่มรองเท้า จำนวน 300 คน ผลการวิจัยสรุปว่า ธุรกิจรองเท้าส่วนใหญ่มีปัจจัยด้านอุปสงค์เป็นปัจจัยที่มีคะแนนประเมินศักยภาพสูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยนำเข้า กลยุทธ์การตลาด อุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องและสนับสนุน และนโยบายภาครัฐที่ให้การสนับสนุน ตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองระบบเพชร (Diamond Model) ที่กล่าวว่าสภาพแวดล้อมธุรกิจต่าง ๆ ส่งผลให้วิสาหกิจเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้นได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยคือแบบสอบถาม (Questionnaire) และทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้มีจำนวน 242 ตัวอย่าง และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้
 - 1.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดของวิสาหกิจ และสาขาอุตสาหกรรม โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าความถี่ (Frequency)
 - 1.2 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยตามแนวทางทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 45 – 54 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจรายย่อยที่มีแรงงานไม่เกิน 5 คน หรือรายได้ไม่เกิน 1.8 ล้านบาทต่อปี และเป็นวิสาหกิจที่อยู่ในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.693)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ ($\bar{x} = 3.90$, S.D. = 0.650) รองลงมา คือ ปัจจัยการผลิตในประเทศ ($\bar{x} = 3.79$, S.D. = 0.630) เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ ($\bar{x} = 3.67$, S.D. = 0.651) เหตุสุทธวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค ($\bar{x} = 3.62$, S.D. = 0.667) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน ($\bar{x} = 3.57$, S.D. = 0.662) ตามลำดับ และด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ บทบาทของรัฐบาล ($\bar{x} = 3.39$, S.D. = 0.899)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.77$, S.D. = 0.828) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมทำให้สามารถมีการพัฒนานวัตกรรม ($\bar{x} = 3.97$, S.D. = 0.854) รองลงมา คือ การรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมทำให้สามารถเพิ่มยอดขายหรือรายได้มากยิ่งขึ้น ($\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.821) การรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมทำให้สามารถลดการสูญเสียในกระบวนการผลิตและประหยัดทรัพยากรทางการผลิต ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.810) และการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมทำให้สามารถลดต้นทุนในการผลิตและสามารถผลิตได้ตามแผนที่กำหนด ($\bar{x} = 3.66$, S.D. = 0.830) ตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ ถดถอย (B)	Beta	t	Sig.
ปัจจัยการผลิตในประเทศ (x_1)	0.047	0.041	0.704	0.482
เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ (x_2)	(-0.106)	(-0.095)	(-1.658)	0.099
อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน (x_3)	0.066	0.060	0.962	0.337
กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ (x_4)	0.500	0.448	7.680	0.000*
บทบาทของรัฐบาล (x_5)	0.164	0.203	3.699	0.000*
เหตุสุทธวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค (x_6)	0.206	0.190	3.113	0.002*
ค่าคงที่	0.494		1.882	0.061

$R = 0.703$, $R^2 = 0.494$, $SEE = 0.52221$, $F = 38.269$, $Sig. = 0.000^*$, $* = P < 0.05$

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.494 แสดงว่าตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยตามแนวทางทฤษฎีระบบเพชรส่งผลต่อตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้ร้อยละ 49.4 และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ ($Beta = 0.448$) บทบาทของรัฐบาล ($Beta = 0.203$) และเหตุสุดวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค ($Beta = 0.190$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศ บทบาทของรัฐบาล และเหตุสุดวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัยเพิ่มเติมได้ ดังนี้

กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของประเทศส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม เนื่องจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมมีปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นจากสมาชิกภายในกลุ่มตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เพื่อร่วมมือ เชื่อมโยง และเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร โดยความร่วมมือต้องเกิดขึ้นจากความไว้วางใจ เชื่อใจ และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งนับเป็นปัจจัยพื้นฐานของความร่วมมือในการหาจุดร่วมเพื่อพัฒนาไปด้วยกัน นอกจากนี้ในการสร้างกลุ่มคลัสเตอร์ก็มีความจำเป็นต้องออกแบบโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจนและเหมาะสม เพื่อกำหนดบทบาท ภารกิจ และหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายนำไปสู่ความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลรัตน์ ศรีประเสริฐ (2563) ที่ได้ศึกษาปัจจัยการทำให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทยประสบความสำเร็จ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของคลัสเตอร์ คือ การรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจในการแข่งขันที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประสบความสำเร็จของคลัสเตอร์อุตสาหกรรม โดยผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าปัจจัยในการปฏิบัติการมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความสำเร็จของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สิริณภัสรา ศิริณภัสโกดิน (2561) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทย โดยพบว่า การบริหารจัดการในรูปแบบคลัสเตอร์เป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและการพัฒนาเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทย

บทบาทของรัฐบาล ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม เนื่องจากในการพัฒนาตามแนวทางคลัสเตอร์ จุดเริ่มต้นของการสร้างการรวมกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ ควรเกิดจากภาครัฐเป็นผู้ริเริ่มและให้การสนับสนุนการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันก็ต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและมีความต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่าง ๆ ตลอดจนการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมไปในทิศทางเดียวกัน จนเกิดความเข้มแข็งมีพลังอำนาจในการเจรจาต่อรองทางธุรกิจ ก่อเกิดเป็นความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลรัตน์ ศรีประเสริฐ (2563) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทยประสบความสำเร็จ พบว่าการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ถือเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรม

เหตุสุดวิสัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม เนื่องจากเหตุและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่อาจคาดคิด เช่น การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ใหม่ นโยบายการเงินของโลกที่เปลี่ยนแปลง หรือกระทั่งนโยบายการเมือง ภัยสงคราม โรคระบาด และภัยธรรมชาติ เป็นต้น ล้วนส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อการสร้างโอกาสและข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ เพราะเหตุสุดวิสัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรม รวมถึงเกิดช่องว่างที่ผู้แข่งขันรายใหม่สามารถเอาชนะคู่แข่งรายเดิมได้ ขณะเดียวกัน เหตุสุดวิสัยยังก่อให้เกิดโอกาสในการประกอบธุรกิจเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบในการเข้าถึงผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวภา ปฐมศิริกุล (2559) ได้ทำการศึกษาการประเมินศักยภาพความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ SMEs กลุ่มรองเท้าในประเทศไทยสู่ตลาดอาเซียน โดยผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองระบบเพชร (Diamond Model) ที่กล่าวว่าการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมธุรกิจที่มีองค์ประกอบด้านต่างๆ ส่งผลให้วิสาหกิจเพิ่มความสามารถในการแข่งขันได้ให้สูงขึ้น

ปัจจัยการผลิตในประเทศ ไม่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม อาจเป็นเพราะระบบโครงสร้างพื้นฐานในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ต่อเนื่องและครอบคลุม ทำให้ปัจจัยนี้กลายเป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานที่ทุกธุรกิจสามารถเอื้อและรับประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเสมอภาค ส่วนในด้านแรงงานที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญ ในปัจจุบันอาจลดบทบาทลงด้วยเหตุปัจจัยด้านต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการหันมาใช้เทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต ซึ่งผลทำให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และมีปริมาณมากขึ้น ส่วนการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตสินค้า ประเทศไทยนับว่ามีความได้เปรียบในเชิงพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ทั้งทั้งประเทศสามารถเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบได้โดยง่าย ทำให้ผู้ประกอบการคลายความกังวลต่อสภาวะการณ์การขาดแคลนวัตถุดิบ อย่างไรก็ตาม ศักยภาพดังกล่าว นับว่ามีความสำคัญในเชิงบวกต่อการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ เพราะด้วยชื่อเสียงและพื้นฐานอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่งของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับในระดับสากล สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งพร ทองใบ (2561) ได้ศึกษาปัจจัยนำเข้ากระบวนการและปัจจัยที่ได้จากการดำเนินงานของธุรกิจที่เป็นสมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งวิเคราะห์โดยทฤษฎีระบบเพชร 6 ด้าน พบว่า เงื่อนไขในแต่ละด้าน

มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ส่งผลต่อระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจของกลุ่มอุตสาหกรรม หัตถอุตสาหกรรมที่น้อย เนื่องจากส่วนใหญ่มุ่งเน้นการดำเนินงานด้านการตลาดเป็นสาระสำคัญ

เงื่อนไขด้านอุปสงค์ในประเทศ ไม่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ อุตสาหกรรม อาจเนื่องมาจากปัจจุบันปริมาณหรือขนาดของอุปสงค์ของสินค้า ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูงกว่าคู่แข่ง เพราะด้วยสภาพภูมิทัศน์และข้อเรียกร้องของผู้บริโภคที่สูงขึ้น ประกอบกับลักษณะ รสนิยม และความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้ประกอบการ จำเป็นต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วเพื่อพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ตรงความต้องการของผู้บริโภคอยู่ เสมอ รวมถึงต้องผลิตสินค้าที่มีความเฉพาะกลุ่มและเน้นการเพิ่มคุณค่าในตัวสินค้ามากกว่าการผลิตใน ปริมาณมาก ๆ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อต้นทุนในกระบวนการผลิต จนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและแข่งขันของ ผู้ประกอบการได้ ชัดแย้งกับงานวิจัยของ เยาวภา ปฐมศิริกุล (2559) ได้ทำการศึกษาระเบียบคักยภาพ ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ SMEs กลุ่มรองเท้าในประเทศไทยสู่ตลาดอาเซียน พบว่า ธุรกิจ รองเท้าส่วนใหญ่มีปัจจัยด้านอุปสงค์เป็นปัจจัยที่มีคะแนนประเมินศักยภาพสูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยนำเข้า กลยุทธ์การตลาด อุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องและสนับสนุน และนโยบายภาครัฐที่ให้การสนับสนุน ตามลำดับ

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน ไม่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการ รวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม อาจเกิดจากการที่วิสาหกิจรายเล็ก ๆ ยังขาดความเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะ ได้รับ และความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานและสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการ สนับสนุนการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากการเข้าถึง และรับทราบบริการของหน่วยงานต่าง ๆ ยังทำได้ไม่ ครอบคลุมและเข้าถึง บางพื้นที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องน้อยหรืออยู่ห่างไกล อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐยังมี นโยบายที่เป็นอิสระต่อกัน ทำให้วิสาหกิจต้องใช้ความพยายามในการเข้าถึงบริการจากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ ในด้านการพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อรองรับการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยในวิสาหกิจราย เล็ก ๆ อาจมีข้อจำกัดหรือขาดความเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถ ช่วยให้เกิดการลดต้นทุนในกระบวนการผลิต ตั้งแต่การนำเข้าวัตถุดิบ การลดเวลาและลดความสูญเสีย ในกระบวนการผลิต การสต็อกสินค้า และการจัดส่งสินค้าไปยังผู้บริโภค ชัดแย้งกับงานวิจัยของ สิริรักษ์ธา ศิริรักษ์โสภิติน (2561) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสามารถการแข่งขันของอุตสาหกรรม เครื่องสำอางไทย พบว่า การบริหารจัดการในรูปแบบคลัสเตอร์เป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการเพิ่ม ขีดความสามารถทางการแข่งขันและการพัฒนาเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทย โดยการสร้าง เครือข่ายแบบ “Business Networking” ในลักษณะการร่วมกันผลักดันกำลังของผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดพลัง ร่วม (Synergy) ที่แข็งแกร่งจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) นำไปสู่การเพิ่ม ศักยภาพด้านการลงทุนของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่น่าผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้ประกอบการที่ได้รับการพัฒนาตามแนวทางการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมในหลากหลายด้าน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนารวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม โดยหน่วยงานภาครัฐ มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย งบประมาณ และการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อย และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น ดังนั้น การกำหนดกรอบและแผนงานที่ชัดเจน การดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จริงจัง รวมถึงการให้บริการครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึงทั้งประเทศ จะทำให้ศักยภาพของการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมในภาพรวมสูงขึ้น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ดียิ่งขึ้นต่อไปด้วย

2. การพัฒนารวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมให้เกิดความเข้มแข็ง หัวใจสำคัญในการรวมกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ คือ ปัจจัยแวดล้อมภายในกลุ่มอันเกิดจากสมาชิกมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการพัฒนารวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ควรเน้นการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน การปรับทัศนคติ การผสมผสานความร่วมมือให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมคิด ร่วมแชร์ และร่วมพัฒนา อันจะนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้นต่อไป

3. การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม มีความสำคัญในการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดนิเวศอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดความร่วมมือเกื้อหนุนในด้านต่าง ๆ ทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้ การลดต้นทุนในกระบวนการผลิต การส่งเสริมงานวิจัย การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ซึ่งจะทำให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมสามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันที่สูงขึ้น

4. การปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ย่อมนำไปสู่ศักยภาพในการแข่งขันที่สูงขึ้น เพราะด้วยโครงสร้างของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ไม่ใหญ่มากนัก ทำให้เกิดความคล่องตัวต่อการกำหนดกลยุทธ์ที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ดังนั้น การวางแผนที่ดี มีแผนสำรอง การศึกษาองค์ความรู้และเท่าทันความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการมีเครือข่ายธุรกิจที่เข้มแข็งตลอดห่วงโซ่อุปทาน และการแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ในทางธุรกิจอยู่เสมอ จะทำให้ธุรกิจสามารถลดความเสี่ยงต่อเหตุที่ไม่อาจคาดการณ์ จนสามารถประคับประคองให้ธุรกิจอยู่รอดได้อย่างมีเสถียรภาพ

5. การกำหนดกลยุทธ์และโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมที่มีความชัดเจน และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทและสภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจปัจจุบัน จะทำให้สมาชิกกลุ่มมีแนวทางการบริหารงานอย่างเป็นระบบ พร้อมปรับเปลี่ยนไปตามจังหวะและโอกาส รวมทั้งสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อช่วงชิงความได้เปรียบในเชิงธุรกิจได้อย่างรวดเร็ว

6. ปัจจุบันผู้บริโภคมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น เนื่องจากสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการได้ง่าย ทั้งในรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ ดังนั้น วิชาสหกิจควรมีการศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคอย่างลึกซึ้ง และต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วเพื่อพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ตรงความต้องการของผู้บริโภค อยู่เสมอ รวมถึงการผลิตสินค้าที่มีความเฉพาะกลุ่มโดยเน้นการเพิ่มคุณค่าในตัวสินค้า หรือสร้างเรื่องราวในผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างมากกว่าการผลิตสินค้าในปริมาณมาก ๆ ซึ่งจะทำให้วิชาสหกิจสามารถเป็นผู้กำหนดราคาได้ ขณะเดียวกันก็ต้องใช้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม เพื่อกำหนดทิศทางแนวโน้มของอุตสาหกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อลดอำนาจการต่อรองของผู้บริโภค

7. การพัฒนานวัตกรรมในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมในกระบวนการผลิต และนวัตกรรมบริการ โดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกภายในกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการนำผลงานวิจัย หรือเทคโนโลยีมาพัฒนาต่อยอดสู่เชิงพาณิชย์ จะทำให้วิชาสหกิจเพิ่มความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมด้วย เช่น การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง หรือการจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็น หาข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้บทสรุปที่ชัดเจนและตรงประเด็น ซึ่งจะทำให้ผลงานวิจัยมีข้อมูลมารองรับและสนับสนุนให้เกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2. เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มประชากรที่เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อย และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์) ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวน 22 กลุ่ม ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ดังนั้น จึงควรขยายขอบเขตของกลุ่มประชากรไปยังกลุ่มอื่น ๆ ที่ได้รับการพัฒนาการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การศึกษามีความแม่นยำ ครอบคลุม และสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

3. ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาตัวแปรอิสระ เฉพาะปัจจัยตามแนวทฤษฎีระบบเพชร (Diamond Model) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ซึ่งยังมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันจากการรวมกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมีการศึกษาถึงปัจจัยแวดล้อมภายในของกลุ่มคลัสเตอร์อุตสาหกรรม ทั้งในด้านศักยภาพและความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ รวมถึงกระบวนการหรือแนวทางในการพัฒนาการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งอาจมีส่วนในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งพร ทองใบ. (2561). การประยุกต์แนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์กรณีศึกษา: กลุ่มอุตสาหกรรม
หัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กมลรัตน์ ศรีประเสริฐ. (2562). ปัจจัยที่ทำให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมในประเทศไทยประสบความสำเร็จ.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559). คู่มือการพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์)
ประจำปี พ.ศ. 2559.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2563). เอกสารสรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาการรวมกลุ่มและ
เชื่อมโยงอุตสาหกรรม (คลัสเตอร์) ประจำปี พ.ศ. 2563.
- เยาวภา ปฐมศิริกุล. (2559). การประเมินศักยภาพความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ SMEs
กลุ่มรองเท้าในประเทศไทยสู่ตลาดอาเซียน. บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิตสาขาการตลาด
คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- ยุพรัตน์ ศตวิริยะ. (2553). การศึกษาสัมพันธภาพของปัจจัยการส่งเสริมคลัสเตอร์ที่มีผลต่อการเพิ่ม
ขีดความสามารถการแข่งขันของสมาชิกคลัสเตอร์ กรณีศึกษา : สมาชิกคลัสเตอร์กลุ่มอุตสาหกรรม
แปรรูปอาหาร กลุ่มอุตสาหกรรมเครื่องหนัง และกลุ่มอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์โลหะ.
เอกสารวิชาการประกอบการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งวิชาการระดับเชี่ยวชาญ ด้านบริหารธุรกิจ
อุตสาหกรรม, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- สิรินภัสธา ศิริภัสโสภิติน. (2561). ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทยกับการ
เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ปรัญญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง,
มหาวิทยาลัยรังสิต. วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). เครือข่ายวิสาหกิจ (คลัสเตอร์)
เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2564.
จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420
- Taro Yamane. (1973). Statistics An Introductory Analysis. 3rded. New York: Harper and
Row Publications.